

PRESUDA SUDA

10. srpnja 2003.(*)

„Direktiva 93/53/EEZ – Uništavanje ribljih stokova zaraženih virusnom hemoragijskom septikemijom (VHS) i zaraznom anemijom lososa (ISA) – Naknada štete – Obveze države članice – Zaštita temeljnih prava, osobito prava vlasništva – Valjanost Direktive 93/53”

U spojenim predmetima C-20/00 i C-64/00,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 234. UEZ-a, koji je uputio Court of Session (Vrhovni građanski sud, Škotska, Ujedinjena Kraljevina), u postupcima koji se vode pred tim sudom između

Booker Aquaculture Ltd, koji nastupa pod imenom „Marine Harvest McConnell” (C-20/00),

Hydro Seafood GSP Ltd (C-64/00)

i

The Scottish Ministers,

o tumačenju načelâ prava Zajednice o zaštiti temeljnih prava, a posebno prava vlasništva, te o valjanosti Direktive Vijeća 93/53/EEZ od 24. lipnja 1993. o uvođenju minimalnih mjera Zajednice za suzbijanje određenih bolesti riba (SL L 175, str. 23.),

SUD,

u sastavu: G. C. Rodríguez Iglesias, predsjednik, J.-P. Puissochet, R. Schintgen i C. W. A. Timmermans (predsjednici vijeća), C. Gulmann, D. A. O. Edward, A. La Pergola, F. Macken (izvjestitelj), N. Colneric, S. von Bahr i J. N. Cunha Rodrigues, suci,

nezavisni odvjetnik: J. Mischo,

tajnik: H. A. Rühl, glavni administrator,

uzimajući u obzir pisana očitovanja koja su podnijeli:

- za Booker Aquaculture Ltd, P. S. Hodge, *QC*, i J. Mure, *advocate*, koje su ovlastili Steedman Ramage, *solicitors*,
- za Hydro Seafood GSP Ltd, A. O'Neill, *QC*, i E. Creally, *advocate*, koje su ovlastili McClure Naismith, *solicitors*,
- za The Scottish Ministers, R. Magrill, u svojstvu agenta, i *Lord Advocate* C. Boyd, *QC*, uz asistenciju N. Paines, *QC*, i L. Dunlop, *advocate*,

- za vladu Ujedinjene Kraljevine, R. Magrill, u svojstvu agenta, uz asistenciju N. Painesa, *QC*,
- za francusku vladu, C. Vasak i K. Rispal-Bellanger, u svojstvu agenata,
- za talijansku vladu, U. Leanza, u svojstvu agenta, uz asistenciju F. Quadri, *avvocato dello Stato*,
- za nizozemsku vladu, M. A. Fierstra, u svojstvu agenta,
- za norvešku vladu, M. Djupesland, u svojstvu agenta,
- za Vijeće Europske unije, J. Carbery, u svojstvu agenta,
- za Komisiju Europskih zajednica, G. Berscheid i K. Fitch, u svojstvu agenata,

uzimajući u obzir izvješće za raspravu,

saslušavši usmena očitovanja društva Booker Aquaculture Ltd, koje zastupaju P. S. Hodge i J. Mure, društva Hydro Seafood GSP Ltd, koje zastupaju A. O'Neill i E. Creally, The Scottish Ministers, koje zastupaju N. Paines i L. Dunlop, vlade Ujedinjene Kraljevine, koju zastupa G. Amodeo, u svojstvu agenta, uz asistenciju N. Painesa, talijanske vlade, koju zastupa F. Quadri, Vijeća, koje zastupa J. Carbery, i Komisije, koju zastupa K. Fitch, na raspravi održanoj 15. svibnja 2001.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 20. rujna 2001.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Rješenjima od 11. siječnja 2000. (C-20/00) i 18. veljače 2000. (C-64/00), koje je Sud zaprimio 24. siječnja 2000. odnosno 28. veljače 2000., Court of Session (Vrhovni građanski sud, Škotska) postavio je Sudu nekoliko prethodnih pitanja na temelju članka 234. UEZ-a o tumačenju načela prava Zajednice o zaštiti temeljnih prava, a posebno prava vlasništva, te o valjanosti Direktive Vijeća 93/53/EEZ od 24. lipnja 1993. o uvođenju minimalnih mjera Zajednice za suzbijanje određenih bolesti riba (SL L 175, str. 23.).
- 2 Ta su pitanja postavljena u okviru dvaju sporova, između društva Booker Aquaculture Ltd (u daljnjem tekstu: Booker) i društva Hydro Seafood GSP Ltd (u daljnjem tekstu: Hydro Seafood), s jedne strane, te Scottish Ministers, s druge strane.
- 3 Rješenjem predsjednika Suda od 10. svibnja 2000. predmeti C-20/00 i C-64/00 spojeni su u svrhu pisanog i usmenog dijela postupka te donošenja presude.

Pravni okvir

Zakonodavstvo Zajednice

Direktiva 91/67/EEZ

- 4 Članak 3. stavci 1. i 3. Direktive Vijeća 91/67/EEZ od 28. siječnja 1991. o uvjetima zdravlja životinja kojima se uređuje stavljanje na tržište životinja akvakulture i njihovih proizvoda (SL L 46, str. 1.), kako je izmijenjena Direktivom Vijeća 93/54/EEZ od 24. lipnja 1993. (SL L, str. 34.), propisuje:

„1. Stavljanje na tržište životinja akvakulture podliježe sljedećim općim uvjetima:

(a) životinje ne smiju pokazivati kliničke znakove bolesti na dan utovara;

(b) životinje ne smiju biti namijenjene za uništavanje ili usmrćivanje u okviru programa iskorjenjivanja bolesti navedenih u Prilogu A;

(c) životinje ne smiju dolaziti iz uzgajališta za koje vrijede mjere zabrane zbog zdravlja životinja te nisu smjele biti u kontaktu sa životinjama iz takvog uzgajališta, a osobito iz uzgajališta koje je pod nadzornim mjerama u smislu Direktive 93/53/EEZ [...]

[...]

3. Proizvodi akvakulture koji se stavljaju na tržište za prehranu ljudi moraju potjecati od životinja koje ispunjavaju zahtjev iz stavka 1. točke (a).” [neslužbeni prijevod]

- 5 Članak 2. stavci 1., 2. i 3. izmijenjene Direktive 91/67 propisuje:

„U smislu ove Direktive:

1. ‚životinje akvakulture’ znači živa riba [...] koja dolazi iz uzgajališta, uključujući slobodnoživačice koje su namijenjene za uzgajalište;

2. ‚proizvodi akvakulture’ znači proizvodi koji se dobivaju od životinja akvakulture, bilo da su namijenjene za uzgoj, kao ikra i gamete, ili za prehranu ljudi;

3. ‚riba [...]’ znači bilo koja riba [...], u svim fazama razvoja”. [neslužbeni prijevod]

- 6 Prilog A izmijenjenoj Direktivi 91/67, pod naslovom „Popis bolesti/patogena riba, mekušaca i rakova”, navodi određene bolesti u stupcu 1. te u stupcu 2. navodi vrste koje su na njih prijemljive. Popis I. u tom prilogu u stupcu 1. sadržava samo jednu bolest, zaraznu anemiju lososa („ISA”), a u stupcu 2. navodi atlantskog lososa kao vrstu koja je na nju prijemljiva. Virusna hemoragijska septikemija („VHS”) jedna je od bolesti na popisu II. tog priloga, a u stupcu 2. tog popisa među vrstama prijemljivim na tu bolest naveden je veliki romb.

- 7 Razlika između popisa I. i II. tog priloga, kao i različito tretiranje bolesti koje su tamo navedene, opravdana je time što bolesti koje se nalaze na popisu I. (u daljnjem tekstu: bolesti s popisa I.) nisu bile endemske u Zajednici, dok su bolesti koje se nalaze na

popisu II. (u daljnjem tekstu: bolesti s popisa II.) već bile prisutne na određenim dijelovima područja Zajednice.

- 8 Članak 5. izmijenjene Direktive 91/67 utvrđuje postupak za dobivanje odobrenja za zonu na području Zajednice u kojoj jedna ili više bolesti s popisa II. nisu prisutne (u daljnjem tekstu: odobrena zona). Članak 6. te direktive uvodi sličan postupak za uzgajališta koja se nalaze u neodobrenim zonama (u daljnjem tekstu: odobreno uzgajalište).
- 9 Kriteriji za odobrenje zone utvrđeni su u Prilogu B izmijenjenoj Direktivi 91/67. Prilog C toj direktivi sadržava slične odredbe za odobrenje uzgajališta.
- 10 Članak 7. stavak 1. izmijenjene Direktive 91/67 glasi kako slijedi:
- „Stavljanje na tržište živih riba koje spadaju u prijemljive vrste iz Priloga A stupca 2. popisa II., njihove ikre ili gameta podliježe sljedećim dodatnim jamstvima:
- (a) ako se uvode u odobrenu zonu, moraju u skladu s člankom 11. imati zdravstveni certifikat koji odgovara obrascu iz Priloga E poglavlja 1. ili 2., kojim se potvrđuje da su ili iz odobrene zone ili iz odobrenog uzgajališta [...];
- (b) ako se uvode u uzgajalište koje, iako se ne nalazi u odobrenoj zoni, ispunjava uvjete iz Priloga C I., moraju u skladu s člankom 11. imati zdravstveni certifikat koji odgovara obrascu iz Priloga E poglavlja 1. ili 2., kojim se potvrđuje da su ili iz odobrene zone ili iz uzgajališta koje ima isti zdravstveni status kao i određeno uzgajalište.” [neslužbeni prijevod]
- 11 Članak 9. stavak 1. izmijenjene Direktive 91/67 propisuje:
- „Stavljanje na tržište u odobrenoj zoni životinja akvakulture i proizvoda za prehranu ljudi koji potječu iz neodobrene zone podliježe sljedećim uvjetima:
1. Riba prijemljiva na bolesti iz Priloga A stupca 1. popisa II. mora biti usmrćena i eviscerirana prije otpreme. Međutim, u očekivanju rezultata ponovljenog pretraživanja predviđenog u članku 28., obveza evisceracije ne zahtijeva se ako ribe dolaze iz odobrenog uzgajališta koje se nalazi u neodobrenoj zoni. Odstupanja od ovog načela mogu se usvojiti u skladu s postupkom iz članka 26. Do donošenja te odluke primjenjuju se nacionalna pravila koja moraju biti u skladu s općim odredbama Ugovora.” [neslužbeni prijevod]
- 12 Dakle, iz odredaba izmijenjene Direktive 91/67 razvidno je da se zahtjev da riba bude iz odobrene zone ili iz odobrenog uzgajališta, kako bi je se moglo staviti na tržište živu, primjenjuje na vrste prijemljive na bolesti s popisa II., uključujući VHS, ali ne i na bolesti s popisa I., odnosno ISA-u. Vrste riba prijemljive na bolesti s popisa II. koje ne dolaze iz odobrene zone niti iz odobrenog uzgajališta mogu se unijeti u odobrenu zonu samo ako su zaklane i eviscerirane prije otpreme.

- 13 Zone Velike Britanije i Sjeverne Irske odobrene su u pogledu zarazne hematopoetske nekroze i VHS-a u skladu s Odlukom Komisije 92/538/EEZ od 9. studenoga 1992. (SL L 347, str. 67.).

Direktiva 93/53

- 14 Direktiva 93/53 primjenjuje se na bolesti s popisa I. i II. U dvanaestoj uvodnoj izjavi navodi se:

„[...] Odluka Vijeća 90/424/EEZ od 26. lipnja 1990. o troškovima u području veterinarstva [...], a posebno njezin članak 5., primjenjuje se u slučaju izbijanja jedne od bolesti navedenih u Prilogu A Direktivi 91/67/EEZ.” [neslužbeni prijevod]

- 15 Članak 3. Direktive 93/53 državama članicama nalaže registraciju uzgajališta na kojima se uzgaja ili drži riba koja je prijemljiva na bolesti s popisa I. i II. U skladu s člankom 4. te direktive od država članica se zahtijeva da osiguraju obavezno obavješćivanje o svakom slučaju sumnje na prisutnost takve bolesti.

- 16 Članak 5. iste direktive odnosi se na situaciju u kojoj postoji sumnja da su ribe zaražene bolešću s popisa I. Tim se člankom zahtijeva donošenje različitih mjera, uključujući službeni popis svih vrsta i kategorija ribe, uspostavljanje sigurnosne zone oko zahvaćenog područja, uništavanje uginulih riba ili njihovih ostataka pod nadzorom nadležne službe, korištenje odgovarajućih sredstava za dezinfekciju na ulazima u uzgajališta i izlazima iz njih te epizootiološko pretraživanje.

- 17 Članak 6. Direktive 93/53 navodi:

„Čim je službeno potvrđena prisutnost bolesti s popisa I., države članice osiguravaju da nadležna služba naredi da se, osim mjera navedenih u članku 5. stavku 2., provode sljedeće mjere:

(a) u zaraženom uzgajalištu:

- sve ribe potrebno je odmah odstraniti,
- u slučaju kopnenih uzgajališta, sve bazene potrebno je isušiti zbog čišćenja i dezinfekcije,
- sva ikra i gamete, uginula riba i riba koja pokazuje kliničke znakove bolesti mora se smatrati materijalom visokog rizika te ga se mora uništiti pod nadzorom nadležne službe u skladu s Direktivom 90/667/EEZ [...],
- svu živu ribu potrebno je ili usmrtili i uništiti pod nadzorom nadležne službe u skladu s Direktivom 90/667/EEZ ili, ako su ribe dosegnule tržišnu veličinu i ne pokazuju kliničke znakove bolesti, usmrtili pod nadzorom nadležne službe s namjenom prodaje ili prerade za prehranu ljudi.

U potonjem slučaju nadležna služba osigurava da se riba odmah usmrti i eviscerira, da se ti postupci obave pod uvjetima koji sprječavaju širenje patogena, da se riblji ostaci i otpaci tretiraju kao visokorizični materijal te da se u skladu s Direktivom 90/667/EEZ

obrade na način da se unište patogeni i da se korištena voda pročisti tako da se svi patogeni koje bi mogla sadržavati inaktiviraju;

- nakon uklanjanja riba, ikre i gameta, potrebno je u skladu s uputama koje utvrdi nadležna služba što prije očistiti i dezinficirati bazene, opremu i sav materijal koji bi mogao biti kontaminiran kako bi se uklonio svaki rizik širenja ili preživljavanja uzročnika bolesti. Postupci čišćenja i dezinfekcije zaraženog uzgajališta utvrđuju se u skladu s postupkom iz članka 19.;
- sve tvari navedene u članku 5. stavku 2. točki (d) koje bi mogle biti kontaminirane potrebno je uništiti ili obraditi na način kojim se osigurava uništavanje svih prisutnih patogena;
- epizootiološko pretraživanje treba provesti u skladu s člankom 8. stavkom 1. te je potrebno primijeniti odredbe članka 8. stavka 4.; to istraživanje mora uključivati uzimanje uzoraka za laboratorijsko ispitivanje;

(b) sva uzgajališta koja se nalaze na području vodenog sliva ili obalnim zonama u kojima se nalazi zaraženo uzgajalište moraju biti podvrgnuta zdravstvenom pregledu; ukoliko se pregledom otkriju pozitivni slučajevi, primjenjuju se mjere predviđene u točki (a) ovoga stavka;

(c) ponovno naseljavanje uzgajališta odobrava nadležna služba nakon provjere postupaka čišćenja i dezinfekcije provedene na zadovoljavajući način i na kraju razdoblja koje nadležna služba smatra dostatnim da se osigura iskorjenjivanje patogena i drugih mogućih infekcija na području istog vodenog sliva;

(d) ako je za primjenu mjera utvrđenih u točkama (a), (b), (c) i (d) članka 5. stavka 2. potrebna suradnja nadležnih službi drugih država članica, nadležne službe dotičnih država članica moraju surađivati kako bi se osigurala sukladnost s mjerama utvrđenim u ovom članku.

Ako je to potrebno, donose se odgovarajuće dodatne mjere u skladu s postupkom utvrđenim u članku 19.” [neslužbeni prijevod]

18 Članak 9. Direktive 93/53 propisuje:

„1. Kada postoji sumnja ili je potvrđeno da je u odobrenoj zoni ili u odobrenom uzgajalištu koje se nalazi u neodobrenoj zoni prisutna bolest s popisa II., potrebno je provesti epizootiološko pretraživanje u skladu s člankom 8. Države članice koje žele ponovno dobiti svoj status definiran u skladu s Direktivom 91/67/EEZ moraju ispunjavati odredbe iz Priloga B i C toj direktivi.

2. Ako se epizootiološkim pretraživanjem otkrije da je bolest mogla biti unesena iz odobrene zone ili iz drugog odobrenog uzgajališta, ili se mogla prenijeti na drugo odobreno uzgajalište kao rezultat premještanja riba, ikre ili gameta, vozila ili osobe, ili na bilo koji drugi način, te zone će se smatrati sumnjivima te će se primijeniti odgovarajuće mjere.

3. Nadležna služba može, međutim, odobriti tov ribe koju je potrebno usmrtniti dok ne dosegne tržišnu veličinu.” [neslužbeni prijevod]
- 19 Odredbe Priloga B izmijenjenoj Direktivi 91/67, spomenute u članku 9. stavku 1. Direktive 93/53, propisuju da se status odobrene zone može ponovno dobiti među ostalim pod uvjetom da se usmrte sve postojeće ribe u uzgajalištu i unište sve zaražene ili kontaminirane ribe.
- 20 U skladu s člankom 17. Direktive 93/53:
„Uvjeti koji uređuju financijski doprinos Zajednice za mjere povezane s primjenom ove Direktive utvrđeni su u Odluci 90/424/EEZ.” [neslužbeni prijevod]
- 21 Članak 20. stavak 2. iste direktive propisuje:
„Međutim, od datuma utvrđenog u stavku 1. države članice mogu u skladu s općim pravilima Ugovora na svojem području zadržati ili primjenjivati strože odredbe od onih koje propisuje ova Direktiva. One će odmah obavijestiti Komisiju o svakoj takvoj mjeri.” [neslužbeni prijevod]
- Odluka 90/424/EEZ
- 22 Odluka Vijeća 90/424/EEZ od 26. lipnja 1990. o troškovima u području veterinarstva (SL L 224, str. 19.) među ostalim utvrđuje detaljna financijska pravila kojima se uređuje doprinos Zajednice za izvanredne mjere koje su potrebne u slučaju izbivanja bolesti navedenih u njezinom članku 3. stavku 1., kao i za programe iskorjenjivanja i nadziranja određenih bolesti navedenih u prilogu toj odluci. Ona za svaki pojedini slučaj propisuje financijski doprinos Zajednice nacionalnim programima za naknadu štete uzgajivačima.
- 23 Popis bolesti iz članka 3. stavka 1. Odluke 90/424 ne sadržava ni jednu bolest riba. Međutim, prema izričitoj odredbi članka 5. stavka 2. te odluke može se dopuniti kako bi se uvrstile bolesti koje su prenosive na ribe.
- 24 Osim toga, na temelju članka 3. stavka 2. Odluke 90/424 država članica može dobiti financijska sredstva Zajednice za izvanredne mjere u slučaju izbivanja bolesti iz stavka 1. tog članka samo pod uvjetom da odmah primijenjene mjere među ostalim uključuju barem brzu i odgovarajuću naknadu štete za uzgajivače.
- 25 Jedina bolest riba koja je navedena u prilogu Odluci 90/424 jest zarazna hematopoetska nekroza, koja je dodana na taj popis Odlukom Vijeća 94/370/EZ od 21. lipnja 1994. (SL L 168, str. 31.).

Nacionalno zakonodavstvo

- 26 Direktiva 91/67 je u Ujedinjenoj Kraljevini bila prenesena aktom „Fish Health Regulations 1992” (pravilnik o zdravlju riba iz 1992.) (Statutory Instrument 1992, br. 3300).
- 27 Direktiva 93/53 je u Ujedinjenoj Kraljevini bila prenesena aktom „Diseases of Fish (Control) Regulations 1994” (pravilnik o suzbijanju bolesti riba iz 1994.) (Statutory

Instrument 1994, br. 1447). Njegove odredbe 4 i 5 određuju minimalne mjere Zajednice za nadzor bolesti s popisa I. One obvezuju nadležnog ministra da donosi odluke za provedbu mjera propisanih u Direktivi 93/53.

28 U trenutku donošenja akta Diseases of Fish (Control) Regulations 1994 u Ujedinjenoj Kraljevini nisu bili otkriveni nikakvi klinički ili drukčiji znakovi bolesti s popisa II. te je stoga imala pravo na status odobrene zone. Navedena država članica odlučila je da izbijanje takve bolesti zahtijeva primjenu istih mjera koje je Zajednica propisala za bolesti s popisa I.

29 Odredba 7 iz Diseases of Fish (Control) Regulations 1994 nadležnom ministru nalaže da donosi odluke o istim mjerama za bolesti s popisa II. kao i za nadzor bolesti s popisa I. Mjere koje ministar u slučaju potvrđene epidemije VHS-a u odobrenoj zoni mora usvojiti odlukom stoga obuhvaćaju:

„(iii) uništavanje ikre, gameta, mrtve ribe i ribe koja pokazuje kliničke znakove bolesti, pod nadzorom ministra i u skladu s odredbama Direktive 90/667/EEZ;

(iv) (aa) usmrćenje i uništavanje sve žive ribe, pod nadzorom ministra i u skladu s odredbama Direktive 90/667/EEZ; ili

(bb) usmrćenje sve žive ribe za prodaju ili preradu za prehranu ljudi pod nadzorom ministra i pod uvjetom da je riba dosegla tržišnu veličinu te ne pokazuje kliničke znakove bolesti”.

Činjenice u glavnom postupku i prethodna pitanja

Predmet C-20/00

30 McConnell Salmon Limited (u daljnjem tekstu: MSL) društvo je koje je 1995. i 1996. preuzelo društvo Booker. MSL je 1993. na otoku Gigha (Ujedinjena Kraljevina) uzeo u najam uzgajalište rombova. U isto vrijeme kupio je stok rombova starosti iz 1991. i 1993. Kasnije je u uzgajalište uveo novi stok rombova starosti iz 1994. Uzgajalište se u to vrijeme nalazilo u odobrenoj zoni u smislu izmijenjene Direktive 91/67.

31 U tom uzgajalištu je u kolovozu 1994. potvrđeno izbijanje VHS-a, a u rujnu 1994. je Secretary of State for Scotland na temelju odredbe 7 akta Diseases of Fish (Control) Regulations 1994 MSL-u uručio odluku (u daljnjem tekstu: odluka iz 1994.)

32 Članak 4. odluke iz 1994. propisuje:

„Ne dovodeći u pitanje članak 5., sve ribe moraju se usmrtiti i njihovi trupovi uništiti u skladu s odredbama Direktive Vijeća 90/667/EEZ, pri čemu se trupovi ili ostaci tih riba moraju ukloniti na način ili na mjestu koje prethodno odobri Secretary of State.”

33 Članak 5. iste odluke propisuje:

„Riba koja je na datum ove Odluke dosegla tržišnu veličinu može se usmrtiti za prodaju ili preradu za prehranu ljudi pod uvjetom da:

(a) prema mišljenju inspektora ne pokazuju kliničke znakove bolesti;

(b) je najprije eviscerirana;

(c) se njezino usmrćivanje, evisceracija i priprema za prodaju ili preradu za prehranu ljudi provedu u skladu s predmetnim pravnim pravilima;

[...]"

- 34 Ribe starosti iz 1993. i 1994. u trenutku obavijesti o odluci iz 1994. nisu dosegnule tržišnu veličinu te ih je stoga u skladu s člankom 4. te odluke trebalo usmrtiti i uništiti. Ribe starosti iz 1991., koje su tada bile tržišne veličine, usmrćene su za prodaju ili preradu za prehranu ljudi u skladu s člankom 5. iste odluke.
- 35 Odluka 92/538 zbog tog je izbijanja VHS-a bila izmijenjena Odlukom Komisije 94/817/EZ od 15. prosinca 1994. (SL L 337, str. 88.), tako da je u pogledu VHS-a ponovno odredila odobrene zone koje uključuju „područje Velike Britanije osim područja otoka Gigha”.
- 36 MSL je od Secretary of State zahtijevalo naknadu štete za navodno nastali gubitak zbog usmrćenja i uništavanja riba starosti iz 1993. i 1994., kao i zbog uništavanja te preuranjene i prisilne prodaje riba starosti iz 1991. Secretary of State je u svibnju 1996. obavijestio tužitelja u glavnom postupku da smatra da nema pravo na naknadu štete te da, osim toga, ne bi bilo primjereno isplatiti odštetu *ex gratia*, zbog toga što je ustaljena politika vlade da ne isplaćuje odštetu onima koji su obuhvaćeni mjerama donesenim radi suzbijanja bolesti riba.
- 37 Booker je protiv Secretary of State podnio tužbu zahtijevajući sudski nadzor odredbe 7 iz akta Diseases of Fish (Control) Regulations 1994 i odluke kojom se odbija naknada štete koju je u svibnju 1996. donio Secretary of State. Lord Ordinary na Court of Session (Vrhovni građanski sud) u prvom je stupnju presudio da Secretary of State nije postupio zakonito, jer nije predvidio nikakvo zakonodavno ni administrativno sredstvo za isplatu naknade štete u slučajevima izdavanja odluke o usmrćivanju na temelju navedenog propisa.
- 38 Secretary of State uložio je žalbu protiv te odluke. Scottish Ministers, koji su pravni sljednici Secretary of State, zauzeli su njegovo stajalište u pogledu zahtjeva za naknadu štete i nastavili žalbeni postupak.
- 39 Smatrajući da rješenje spora u glavnom postupku ovisi o tumačenju prava Zajednice, Court of Session (Vrhovni građanski sud) odlučio je prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Kada država članica donese unutarnju mjeru čija primjena znači uništavanje i usmrćivanje riba, kako bi na temelju Direktive 93/53/EEZ ispunila obvezu donošenja mjera za kontrolu izbijanja neke bolesti s popisa II. u odobrenom uzgajalištu ili u odobrenoj zoni, treba li načela prava Zajednice o zaštiti temeljnih prava, a posebno o pravu vlasništva, tumačiti tako da nalažu državi članici obvezu donošenja mjera za isplatu naknade štete:

- (a) vlasniku ribe koja je uništena; i
 - (b) vlasniku ribe za koju se zahtijevalo da je se odmah usmrti i zbog čega ju je vlasnik morao odmah prodati?
2. Ako država članica mora donijeti takve mjere, prema kojim kriterijima tumačenja mora nacionalni sud procijeniti sukladnost donesenih mjera s temeljnim pravima, a posebno s pravom vlasništva, čije poštovanje Sud osigurava i koja potječu posebno iz Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama?
 3. Zahtijevaju li ti kriteriji posebno da se predmetne mjere razlikuju s obzirom na to je li izbijanje bolesti posljedica greške vlasnika te ribe ili nije?"

Predmet C-64/00

- 40 Hydro Seafood vodi nekoliko uzgajališta lososa na zapadu Škotske. U tim je uzgajalištima 1998. izbila ISA. U skladu s odredbom 5. iz akta Diseases of Fish (Control) Regulations 1994, Secretary of State je između svibnja i srpnja 1998. društvu Hydro Seafood dostavio više odluka (u daljnjem tekstu: odluke iz 1998.), zahtijevajući uništavanje njegovog stoka ribe koja još nisu dosegle tržišnu veličinu, te prodaju stokova ribe takve veličine.
- 41 Hydro Seafood poštovao je odluke iz 1998. Međutim, tvrdio je da je, osim gubitka nastalog izravno zbog uništavanja i preuranjenog stavljanja na tržište ribljih stokova, pretrpio i dodatne znatne troškove zbog strogih praktičnih mjera propisanih tim odlukama. Hydro Seafood je stoga od Secretary of State zahtijevao naknadu štete za gubitke procijenjene na 14 milijuna GBP. On je odbacio zahtjev i odbio isplatu bilo kakve naknade.
- 42 Hydro Seafood je u ožujku 1999. pokrenuo postupak protiv Secretary of State za sudski nadzor odluke kojom se odbija naknada štete. Scottish Ministers su kao sljednici Secretary of State zauzeli jednako stajalište kao i on.
- 43 S obzirom na to da je smatrao da su u glavnom postupku bila postavljena slična, ali ne ista, pitanja koja su Sudu postavljena u predmetu C-20/00, Court of Session (Vrhovni građanski sud) odlučio je prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
 - „1. Kada država članica donese unutarnju mjeru čija primjena znači uništenje i usmrćivanje riba, kako bi na temelju Direktive 93/53/EEZ ispunila obvezu donošenja mjera za kontrolu izbijanja neke bolesti s popisa I., treba li načela prava Zajednice o zaštiti temeljnih prava, a posebno o pravu vlasništva, tumačiti tako da nalažu državi članici obvezu donošenja mjera za isplatu odštete:
 - (a) vlasniku ribe koja je uništena; i
 - (b) vlasniku ribe za koju se zahtijevalo da je se odmah usmrti i zbog čega ju je vlasnik morao odmah prodati?
 2. Ako država članica mora donijeti takve mjere, prema kojim kriterijima tumačenja mora nacionalni sud procijeniti sukladnost donesenih mjera s temeljnim pravima,

a posebno s pravom vlasništva, čije poštovanje Sud osigurava i koja potječu posebno iz Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama?

3. Zahtijevaju li ti kriteriji posebno da se predmetne mjere razlikuju s obzirom na to je li izbijanje bolesti posljedica greške vlasnika te ribe ili nije?
4. Je li Direktiva 93/53/EEZ nezakonita jer krši temeljno pravo vlasništva zato što u slučaju potvrđene epidemije ISA-e ne previđa naknadu štete (a) vlasniku uništene ribe, i (b) vlasniku ribe koju je zbog zahtijeva da je se odmah usmrti vlasnik morao odmah prodati?"

Prvo i drugo pitanje u predmetima C-20/00 i C-64/00 te četvrto pitanje u predmetu C-64/00

- 44 Najprije valja utvrditi da Direktiva 93/53 propisuje da na uzgajalištima koja su zaražena određenim bolestima države članice moraju među ostalim donijeti sljedeće mjere:
- što se tiče bolesti s popisa I., sva riba koja pokazuju kliničke znakove bolesti mora se smatrati visokorizičnim materijalom te je se mora uništiti pod nadzorom nadležne službe; sva živa riba mora se usmrtiti i uništiti pod nadzorom nadležne službe ili, u slučaju ribe koja je dosegla tržišnu veličinu i ne pokazuje kliničke znakove bolesti, usmrtiti pod nadzorom nadležne službe s ciljem prodaje ili prerade za prehranu ljudi (članak 6. prvi stavak točka (a) Direktive 93/53);
 - što se tiče bolesti s popisa II., ponovno dobivanje statusa odobrene zone u skladu s izmijenjenom Direktivom 91/67 podliježe zahtjevima iz Priloga B toj direktivi, posebno usmrćivanju sve ribe na zaraženim uzgajalištima i uništavanju zaražene ili kontaminirane ribe; nadležna služba može, međutim, odobriti tov ribe koju je potrebno usmrtiti, dok ne dosegne tržišnu veličinu (članak 9. Direktive 93/53).
- 45 U tom kontekstu prvim i drugim pitanjem u predmetima C-20/00 i C-64/00 te četvrtim pitanjem u predmetu C-64/00 prvo se želi ispitati je li Direktiva 93/53, u dijelu u kojem nalaže minimalne mjere za suzbijanje bolesti s popisa I., nezakonita jer krši temeljno pravo vlasništva i, drugo, jesu li mjere koje je za provedbu te direktive država članica donijela u pogledu bolesti s popisa I. i II. nesukladne s tim pravom, jer ni navedena direktiva ni unutarnje provedbene mjere ne predviđaju naknadu štete pogođenim vlasnicima.

Očitovanja podnesena Sudu

- 46 Sve zainteresirane strane koje su podnijele očitovanja Sudu ističu da su temeljna prava sastavni dio općih načela prava Zajednice. One nadalje navode da obveze koje proizlaze iz zaštite temeljnih prava u pravnom poretku Zajednice također obvezuju države članice kada provode zakonodavstvo Zajednice i da ta prava uključuju pravo vlasništva, što je utvrđeno u članku 1. Prvog protokola uz Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisanu u Rimu 4. studenoga 1950. (u daljnjem tekstu: EKLJP).
- 47 Društva Booker i Hydro Seafood navode da je načela prava Zajednice o zaštiti temeljnih prava, a posebno prava vlasništva, potrebno tumačiti tako da zahtijevaju isplatu naknade štete vlasnicima čija riba je bila uništena, bilo da je usmrćena i uništena, ili usmrćena u

okolnostima kao što su one u glavnom postupku. U vezi s tim pozivaju se prvenstveno na sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava (presude od 23. rujna 1982., Sporrang i Lönnroth protiv Švedske, serija A br. 52; od 21. veljače 1986., James i dr. protiv Ujedinjene Kraljevine, serija A br. 98, i od 20. studenoga 1995., Pressos Compania Naviera SA i dr. protiv Belgije, serija A br. 332).

- 48 Prema mišljenju tužitelja u glavnom postupku, postojanje i opseg prava na naknadu štete važni su elementi ravnoteže između općeg interesa i prava pojedinaca kako bi se osiguralo da zaštita od izvlaštenja i oduzimanja prava uporabe vlasništva koju priznaje članak 1. Prvog protokola uz EKLJP nije iluzorna i potpuno neučinkovita.
- 49 Oni navode da ne tvrde da su ograničenja njihovog prava vlasništva u okolnostima iz glavnog postupka u suprotnosti s ciljevima općeg interesa Zajednice u okviru zajedničke organizacije tržišta akvakulture. Međutim, s obzirom na to da ne postoji nikakav oblik naknade štete, oni tvrde da mjere vlade Ujedinjene Kraljevine predstavljaju nerazmjernu i nedopustivu intervenciju koja narušava samu bit tog prava.
- 50 Društva Booker i Hydro Seafood također navode da nepostojanje bilo kakve naknade štete osobama pogođenim mjerama unutarnjeg prava kojima se provodi određena direktiva predstavlja kršenje načela proporcionalnosti ako zadire u određeno temeljno pravo kao što je pravo vlasništva.
- 51 Hydro Seafood dodaje da nema ni jedna izvanredna okolnost koja bi mogla opravdati apsolutno odbijanje naknade štete zbog gubitaka nastalih kao rezultat mjera koje su predmet u glavnom postupku.
- 52 Scottish Ministers, vlade Ujedinjene Kraljevine, Francuske, Italije, Nizozemske i Norveške te Vijeće i Komisija smatraju naprotiv da, kao prvo, Sud nije nikada presudio da temeljna načela prava Zajednice zahtijevaju naknadu štete u okolnostima poput onih u glavnom postupku i, kao drugo, da je nepostojanje naknade štete u skladu sa sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava.
- 53 Osim toga, Scottish Ministers, nizozemska vlada i Komisija smatraju da gubici koje su pretrpjeli tužitelji u glavnom postupku nisu posljedica propisanog uništavanja i usmrćivanja, već izbivanja bolesti protiv kojih se Zajednica zakonski mora moći boriti.
- 54 Prema mišljenju francuske, talijanske, nizozemske i norveške vlade te Vijeća i Komisije naknada štete nije nužna ako su uništavanje i usmrćivanje ribe opravdani u cilju općeg interesa Zajednice i ako mjere nisu tako nerazmjerne u odnosu na željeni cilj da bi narušile samu bit prava vlasništva.
- 55 U pogledu valjanosti Direktive 93/53 društvo Hydro Seafood navodi da, iako ta direktiva ne propisuje izričito sustav naknade štete za uzgajivače koji su pogođeni mjerama koje nalaže, ona ga propisuje implicitno. Ako države članice nemaju ovlast ili obvezu uspostave sustava naknade štete takvim uzgajivačima, relevantne odredbe te direktive treba smatrati nezakonitima.
- 56 Prema mišljenju talijanske i nizozemske vlade te Vijeća i Komisije, činjenica da Direktiva 93/53 ne predviđa naknadu štete uzgajivačima ne znači da krši pravo vlasništva i da je nezakonita.

57 Nizozemska vlada također navodi da zbog nepostojanja odredaba Zajednice koje uređuju to pitanje, načelo i oblik navedene naknade štete u nadležnosti su svake države članice.

Ocjena suda

58 Donošenjem Direktive 93/53 zakonodavac Zajednice utvrdio je zdravstvene i preventivne mjere koje države članice moraju donijeti za sprječavanje i zaustavljanje određenih bolesti riba na njihovom području.

59 Na početku valja ustanoviti da pravo na naknadu štete u korist vlasnika čija je riba bila uništena ili usmrćena zbog provedbe tih mjera ne proizlazi ni iz sistematike ni iz odredaba Direktive 93/53.

60 Istina je da članak 17. Direktive 93/53 propisuje da su uvjeti koji uređuju financijski doprinos Zajednice za mjere povezane s provedbom te direktive utvrđeni u Odluci 90/424. Tom odlukom ustanovljuje se financijski doprinos Zajednice za države članice koje su posebno imale troškove zbog naknade štete vlasnicima čije su životinje bile usmrćene ili uništene zbog suzbijanja određenih bolesti u okviru izvanrednih mjera ili programa iskorjenjivanja i nadziranja.

61 Međutim, popis iz članka 3. stavka 1. Odluke 90/424, u kojem su navedene bolesti na koje se izvanredne mjere odnose, ne navodi niti jednu bolest riba.

62 Osim toga, na temelju članka 3. stavka 2. Odluke 90/424 država članica može dobiti financijska sredstva Zajednice za izvanredne mjere u slučaju izbivanja bolesti navedenih u članku 3. stavku 1. samo pod uvjetom da odmah primijenjene mjere među ostalim uključuju barem brzu i odgovarajuću naknadu štete za uzgajivače. Država članica može stoga dobiti financijska sredstva Zajednice samo ako se odluči za isplatu takve naknade štete i ako ispunjava navedene zahtjeve.

63 Financijska mjera Zajednice, koju članak 24. Odluke 90/424 propisuje za iskorjenjivanje i nadziranje bolesti, može se primjenjivati samo na bolesti navedene u prilogu toj odluci. Od kada je Odluka 94/370 stupila na snagu, jedina bolest riba na tom popisu bila je zarazna hematopoetska nekroza.

64 Stoga valja ispitati je li Direktiva 93/53 u skladu s temeljnim pravom vlasništva, s obzirom na to da ne predviđa naknadu štete pogođenim vlasnicima.

65 U tom pogledu valja istaknuti da prema ustaljenoj sudskoj praksi temeljna prava čine sastavni dio općih načela prava čije poštovanje osigurava Sud i da se u tom smislu Sud vodi ustavnim tradicijama zajedničkim državama članicama kao i smjernicama iz međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava u kojima su države članice sudjelovale ili su im pristupile (vidjeti u tom smislu presudu od 13. prosinca 1979., Hauer, 44/79, Zb., str. 3727., t. 15.). EKLJP u tom smislu ima posebno značenje (vidjeti osobito presudu od 6. ožujka 2001., Connolly protiv Komisije, C-274/99, Zb., str. I-1611., t. 37., i presudu od 22. listopada 2002., Roquette Frères, C-94/00, Zb., str. I-9011., t. 25.).

66 Načela koja su nastala iz te sudske prakse potvrđena su u preambuli Jedinog europskog akta i u članku F stavku 2. Ugovora o Europskoj uniji (presuda od 15. prosinca

1995., Bosman, C-415/93, Zb., str. I-4921., t. 79.). Ona su sada utvrđena u članku 6. stavku 2. UEU-a u skladu s kojim „Unija poštuje temeljna prava, kako su zajamčena Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda [...] i kako proizlaze iz ustavnih tradicija zajedničkih državama članicama, čine opća načela prava Zajednice”. [neslužbeni prijevod]

- 67 Pravo vlasništva jedno je od temeljnih prava koja Sud štiti (gore navedena presuda Hauer, t. 17.).
- 68 Međutim, temeljna prava nisu apsolutna, već ih treba uzeti u obzir u odnosu na njihovu ulogu u društvu. Stoga je korištenje tih prava moguće ograničiti, posebno u okviru zajedničke organizacije tržišta, pod uvjetom da su ta ograničenja doista u skladu s ciljevima od općeg interesa koje Zajednica želi postići i da ona, s obzirom na cilj koji se njima želi postići, ne predstavljaju nerazmjernu i nedopustivu intervenciju koja narušava samu bit tih prava (vidjeti presude od 13. srpnja 1989., Wachauf, 5/88, Zb., str. 2609., t. 18.; od 10. siječnja 1992., Kühn, C-177/90, Zb., str. I-35., t. 16., i od 15. travnja 1997., Irish Farmers' Association i dr., C-22/94, Zb., str. I-1809., t. 27.).
- 69 Uzimajući u obzir te kriterije Sud mora procijeniti sukladnost sustava o kojem je riječ u glavnom postupku sa zahtjevima koji proizlaze iz zaštite temeljnog prava vlasništva.
- 70 Najprije valja odrediti ciljeve kojima teži Direktiva 93/53, a zatim u svjetlu tih ciljeva ocijeniti predstavljaju li mjere uništavanja i usmrćivanja predviđene tom direktivom, s obzirom na to da ne postoji naknada štete koja se isplaćuje pogođenim uzgajivačima, nerazmjernu i nedopustivu intervenciju koja narušava samu bit prava vlasništva.
- 71 Odredbe Direktive 93/53 potrebno je promatrati u kontekstu zajedničke organizacije tržišta životinjama i proizvodima akvakulture, koja je usko povezana sa strukturnom politikom Zajednice u tom području. Određeni ciljevi koji se u tom smislu žele postići proizlaze iz izmijenjene Direktive 91/67.
- 72 Iz izmijenjene Direktive 91/67 u cjelini proizlazi da je cilj politike koju provodi Zajednica doprinijeti ostvarenju ciljeva unutarnjeg tržišta životinjama i proizvodima akvakulture, istovremeno izbjegavajući širenje zaraznih bolesti riba.
- 73 Tom se direktivom stoga u okviru smjernica iz članka 39. Ugovora o EZ-u (koji je nakon izmjene postao članak 33. UEZ-a) želi postići dvostruki cilj, a to je ostvarenjem ciljeva unutarnjeg tržišta osigurati racionalni razvoj sektora akvakulture te na razini Zajednice utvrditi zdravstvena pravila za taj sektor.
- 74 Kako bi se postigao taj dvostruki cilj, izmijenjena Direktiva 91/67 utvrđuje opće uvjete za stavljanje na tržište životinja akvakulture, uključujući vrste prijemljive na bolesti s popisa I. i II. Njome se uvodi široki niz pravila koja se primjenjuju na odobravanje zona i uzgajališta koja se smatraju potpuno ili djelomično slobodnima od bolesti s popisa II., uključujući VHS, te na stavljanje na tržište životinja i proizvoda akvakulture.
- 75 U pogledu bolesti s popisa II., valja posebno spomenuti članke od 5. do 7. i članak 9. te Prilog A izmijenjenoj Direktivi 91/67. S obzirom na to da situacija u pogledu zdravstvenog stanja životinja akvakulture na području Zajednice nije ujednačena, te odredbe definiraju i uređuju odobrene zone i odobrena uzgajališta koja imaju poseban

zdravstveni status, kako bi se olakšalo stavljanje na tržište ribe iz takvih zona i uzgajališta.

- 76 Članak 7. izmijenjene Direktive 91/67 posebno određuje da se vrste ribe koja je prijemljiva na bolesti s popisa II. mogu slobodno prevoziti žive i stavljati na tržište Zajednice ako dolaze iz odobrene zone ili uzgajališta. Kako bi se omogućilo takvo stavljanje na tržište, ta direktiva utvrđuje uvjete i postupke koji se primjenjuju na odobravanje zone ili uzgajališta i na održavanje, privremeno oduzimanje, ponovno dobivanje i oduzimanje odobrenja.
- 77 Direktiva 93/53 donesena je u tom kontekstu. Iz preambule je razvidno da ta direktiva ima dvostruku funkciju. S jedne strane, ona omogućava donošenje nadzornih mjera čim se u određenom uzgajalištu posumnja u prisutnost bolesti s popisa I. ili II., tako da se u trenutku kad je prisutnost bolesti potvrđena mogu provesti neposredne i učinkovite mjere. S druge strane, budući da se izbijanje bolesti može brzo proširiti i postati epizootiološko, uzrokujući time smrt velikog broja riba i smetnje koje bi mogle ozbiljno smanjiti profitabilnost akvakulture, ta direktiva nastoji spriječiti širenje bolesti, posebno temeljitim nadzorom kretanja ribe i proizvoda koji bi mogli proširiti zarazu.
- 78 Direktiva 93/53 stoga nastoji doprinijeti ostvarenju ciljeva unutaršnjeg tržišta životinjama i proizvodima akvakulture te je dio sustava čiji je cilj uvođenje minimalnih mjera Zajednice za suzbijanje određenih bolesti riba. Slijedom navedenog, mjere koje ona nalaže u skladu su s ciljevima od općeg interesa koje Zajednica želi postići.
- 79 Što se tiče pitanja predstavljaju li ograničenja prava vlasništva koja proizlaze iz tih mjera, s obzirom na željeni cilj i nepostojanje naknade štete, nerazmjernu i nedopustivu intervenciju koja narušava samu bit prava vlasništva, valja prvo ustanoviti da su te mjere hitne i da im je cilj zajamčiti provedbu učinkovitih radnji čim je prisutnost bolesti potvrđena, kao i ukloniti svaki rizik od širenja ili preživljavanja patogena.
- 80 Osim toga, te mjere ne sprječavaju uzgajivače da koriste svoja uzgajališta, već im omogućavaju da u njima nastave obavljati svoju djelatnost.
- 81 U stvari, neposredno uništavanje i usmrćivanje sve ribe omogućuje vlasnicima pogođenih uzgajališta vrlo brzo poribljavanje.
- 82 Stoga te mjere omogućavaju ponovnu uspostavu prometa i stavljanje na tržište u Zajednici vrsta žive ribe koje su prijemljive na bolesti s popisa I. i II., s tim da sve zainteresirane strane, uključujući vlasnike uzgajališta, imaju od njih korist.
- 83 Naposljetku, kao što priznaje društvo Booker, djelatnost koju obavlja kao vlasnik uzgajališta ribe nosi poslovne rizike. Kao što ispravno navode Scottish Ministers, vlada Ujedinjene Kraljevine, nizozemska vlada i Komisija, tužitelji u glavnom postupku mogu kao uzgajivači očekivati da bolest riba može izbiti u bilo kojem trenutku i prouzročiti im štetu. Takav rizik svojstven je djelatnosti uzgoja i prodaje živih životinja i posljedica je prirodnih događanja, jednako u pogledu bolesti s popisa I. kao i onih s popisa II.
- 84 Što se tiče opsežnosti eventualnih gubitaka, valja ustanoviti da riba koja pokazuje kliničke znakove bolesti zbog svojeg stanja nema nikakvu tržišnu vrijednost. Što se tiče ribe koja je dosegla tržišnu veličinu te bi se mogla prodati ili preraditi za prehranu

ljudi, jer prilikom usmrćivanja nije pokazivala nikakve kliničke znakove bolesti, svaki gubitak koji su uzgajivači eventualno pretrpjeli zbog neposrednog usmrćivanja takve ribe proizlazi iz činjenice da nisu mogli odabrati najpovoljniji trenutak za njezinu prodaju. Uostalom, zbog rizika da bi u budućnosti mogla pokazati kliničke znakove bolesti, nije moguće odrediti koji bi trenutak bio povoljniji za njezinu prodaju. Što se tiče svih ostalih vrsta ribe, ni za njih nije moguće odrediti imaju li tržišnu vrijednost zato što postoji rizik da bi se u budućnosti mogli pojaviti klinički znakovi bolesti.

- 85 Istina je da zakonodavac Zajednice u okviru široke diskrecijske ovlasti kojom raspolaže u području poljoprivredne politike (vidjeti presudu od 6. travnja 1995., Flip i Verdegem, C-315/93, Zb., str. I-913., t. 26.) može smatrati da treba obeštetiti, u cijelosti ili djelomično, vlasnike uzgajališta na kojima se životinje uništavaju ili usmrćuju. Međutim, iz navedene tvrdnje ne može se zaključiti da postoji opće načelo u pravu Zajednice koje bi u svim okolnostima propisivalo naknadu štete.
- 86 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da minimalne mjere neposrednog uništavanja i usmrćivanja utvrđene Direktivom 93/53 kako bi se suzbile bolesti s popisa I. ne predstavljaju, s obzirom na to da ne postoji naknada štete koja se isplaćuje pogođenim uzgajivačima, nerazmjernu i nedopustivu intervenciju koja narušava samu bit prava vlasništva.
- 87 Zato na četvrto pitanje postavljeno u predmetu C-64/00 valja odgovoriti da njegovo ispitivanje nije otkrilo nijedan element koji bi utjecao na valjanost Direktive 93/53 u dijelu u kojem ona propisuje minimalne mjere za suzbijanje bolesti s popisa I., a da ne predviđa naknadu štete vlasnicima koji su pogođeni tim mjerama.
- 88 Što se tiče primjene Direktive 93/53 od strane država članica, valja utvrditi da u skladu s ustaljenom sudskom praksom (vidjeti osobito gore navedenu presudu Wachauf, t. 19., i presudu od 24. ožujka 1994., Bostock, C-2/92, Zb., str. I-955., t. 16.) zahtjevi koji proizlaze iz zaštite temeljnih prava u pravnom poretku Zajednice također obvezuju države članice kada provode propise Zajednice. Slijedom toga, države članice moraju po mogućnosti primjenjivati te propise u skladu s navedenim zahtjevima.
- 89 Ujedinjena Kraljevina donijela je minimalne mjere za suzbijanje bolesti s popisa I. kako je propisano Direktivom 93/53. Nije iskoristila mogućnost koju državama članicama daje članak 9. stavak 3. te direktive da odobre tov ribe zaražene bolestima s popisa II. dok ne dosegne tržišnu veličinu, već je u pogledu bolesti s popisa II. donijela mjere koje su istovjetne onima koje direktiva propisuje za bolesti s popisa I.
- 90 U okolnostima poput onih u glavnom postupku, provedba od strane države članice obveznih mjera za suzbijanje bolesti s popisa I., koje su istovjetne minimalnim mjerama koje je za navedene bolesti odredila Zajednica i koje ne predviđaju naknadu štete, ne predstavlja, uzimajući u obzir razmatranja iz točaka 79. do 85. ove presude, nerazmjernu i nedopustivu intervenciju koja narušava samu bit prava vlasništva.
- 91 S druge strane, neposredno uništavanje i usmrćivanje ribe u uzgajalištu koje je zaraženo jednom od bolesti s popisa II. omogućava u najkraćem mogućem roku obnavljanje odobrenja zone u državi članici na dijelu područja Zajednice u kojem nema navedene bolesti. Takvo ponovno odobrenje omogućava slobodno stavljanje na tržište Zajednice

vrsta žive ribe koje su prijemljive na te bolesti i zabranu, u odobrenoj zoni, stavljanja na tržište navedene žive ribe koja ne dolazi iz odobrene zone ili uzgajališta.

- 92 Iz istih razloga kao što su oni navedeni u točkama 79. do 85. i točki 91. ove presude, u okolnostima poput onih u glavnom postupku, provedba od strane države članice mjera za suzbijanje bolesti s popisa II., koje su slične minimalnim mjerama koje je Zajednica propisala za bolesti s popisa I. i koje ne predviđaju naknadu štete, u skladu je s ciljevima od općeg interesa koje Zajednica želi postići te ne predstavlja nerazmjernu i nedopustivu intervenciju koja narušava samu bit prava vlasništva.
- 93 Zato na prvo i drugo pitanje u predmetima C-20/00 i C-64/00 valja odgovoriti da su, u okolnostima poput onih u glavnom postupku, mjere za neposredno uništavanje i usmrćivanje ribe koje određena država članica provodi kako bi suzbila bolesti s popisa I. i II. u okviru primjene Direktive 93/53, koje su istovjetne odnosno slične minimalnim mjerama koje je Zajednica propisala za bolesti s popisa I. i koje ne predviđaju naknadu štete, u skladu s temeljnim pravom vlasništva.

Treće pitanje u predmetima C-20/00 i C-64/00

- 94 Svojim trećim pitanjem u predmetima C-20/00 i C-64/00 nacionalni sud pita može li se procjena o tome jesu li mjere države članice za suzbijanje bolesti s popisa I. i II. u okviru primjene Direktive 93/53 sukladne s temeljnim pravom vlasništva razlikovati s obzirom na to je li bolest izbila zbog greške vlasnika riba ili ne.
- 95 Uzimajući u obzir odgovore na prvo i drugo pitanje u predmetima C-20/00 i C-64/00, na treće pitanje valja odgovoriti da, u okolnostima poput onih u glavnom postupku, činjenica je li bolest izbila zbog greške vlasnika riba ili ne nema utjecaj na sukladnost mjera države članice za suzbijanje bolesti s popisa I. i II. u okviru primjene Direktive 93/53 s temeljnim pravom vlasništva.

Troškovi

- 96 Troškovi vlade Ujedinjene Kraljevine, francuske, talijanske, nizozemske i norveške vlade, Vijeća i Komisije koji su podnijeli očitovanja Sudu, ne nadoknađuju se. Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke u glavnom postupku pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka.

Slijedom navedenog,

SUD,

odlučujući o pitanjima koja mu je uputio Court of Session (Vrhovni građanski sud, Škotska, Ujedinjena Kraljevina) rješenjima od 11. siječnja i 18. veljače 2000., odlučuje:

- 1. Ispitivanje četvrtog prethodnog pitanja u predmetu C-64/00 nije otkrilo ni jedan element koji bi utjecao na valjanost Direktive Vijeća 93/53/EEZ od 24. lipnja 1993. o uvođenju minimalnih mjera Zajednice za suzbijanje određenih bolesti riba u mjeri u kojoj ona propisuje minimalne mjere za suzbijanje bolesti s popisa I. Priloga A Direktivi Vijeća 91/67/EZ od 28. siječnja 1991. o uvjetima zdravlja životinja kojima se uređuje stavljanje na tržište životinja**

akvakulture i njihovih proizvoda, kako je izmijenjena Direktivom Vijeća 93/54/EEZ od 24. lipnja 1993., a da ne predviđa naknadu štete vlasnicima koji su pogođeni tim mjerama.

2. Mjere za neposredno uništavanje i usmrćivanje ribe koje provodi država članica kako bi suzbila bolesti s popisa I. i II. u okviru primjene Direktive 93/53, koje su istovjetne odnosno slične minimalnim mjerama koje Zajednica propisuje za bolesti s popisa I. i koje ne predviđaju naknadu štete, u okolnostima poput onih u glavnom postupku, u skladu su s temeljnim pravom vlasništva.
3. Činjenica je li bolest izbila zbog greške vlasnika ribe ili ne, u okolnostima poput onih u glavnom postupku, ne utječe na sukladnost mjera države članice za suzbijanje bolesti s popisa I. i II. u okviru primjene Direktive 93/53 s temeljnim pravom vlasništva.

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourggu 10. srpnja 2003.

[Potpisi]

* Jezik postupka: engleski